

Türkiye’deki Çocuk Kütüphanelerinin Halk Kütüphanelerine Devredilmelerinden Önceki Niceliksel Durum (1995-2000)

The Quantitative Case of Children Libraries in Turkey (1995-2000)

Candemir Demircan¹

Özet: Bu araştırmanın amacı, 2000 yılı sonlarında halk kütüphanelerine devredilerek kapatılan Türkiye’deki çocuk kütüphanelerinin 1995—2000 yılları arasındaki niceliksel özelliklerini çeşitli değişkenler açısından ortaya koymaktır. Çocuk kütüphanelerinin Türkiye genelindeki niceliksel özelliklerini ortaya koyan bir çalışma bugüne kadar yapılmamıştır. Bu çalışma ile 2000 yılı sonlarında halk kütüphanelerine devredilen çocuk kütüphanelerinin, devredilmeden önceki son durumu ortaya konulmuştur. Bu çalışmanın ayrıca, çocuk edebiyatı, çocuk eğitimi ve kütüphanecilik alanlarında çalışmalar yapan araştırmacılara, çocuk kütüphanelerinin son durumunu göstermesi bakımından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk Kütüphaneleri, Halk Kütüphaneleri, Çocuk Edebiyatı.

Abstract: The purpose of this study is to put forth the quantitative qualities of the Children’s Libraries in Turkey between the years 1995-2000 in terms of various variables. These libraries were closed by being turned over to Public Libraries at the end of the year 2000. Collected data in this study has been classified and put into charts according to the research questions. The latest situation of the Children’s Libraries before they were turned over to Public Libraries will be discussed. Besides, this study will be beneficial for the researchers who study about children’s literature, children’s education and librarianship fields by showing the recent situation of the children’s libraries.

Key Words: Children Libraries, Public Libraries, Children’s Literature.

¹ Araş. Gör. Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü. cndmrdmrcn@yahoo.co.uk

GİRİŞ

Gelişmiş ülkelerde kütüphaneler ve kitaplıklar toplumun en önemli ve göz ardı edilemeyen kurumları arasında yer almaktadır. Bilginin önemini kavramış bu toplumlarda, bilgiye ulaşmada önemli bir araç olan kütüphanelere hemen her semtte, okulda rastlamak mümkündür. Böylece çocuklar, daha küçük yaşlardan itibaren hem okullarında hem de okul dışı yakın çevrelerinde kitaplarla birlikte büyüme şansı bulmuş olurlar. Seefeldt ve Syré, çocuklar için kütüphane çalışmalarının önemini şöyle ifade etmektedirler: “Çocuk ve gençler için yapılan kütüphane çalışmalarının toplumdaki yeri ve eğitim politikalarındaki önemi çok büyük olduğundan (okuma teşviki, aktif kaynak tanıtımı, kaynak kullanım becerisi) her halk kütüphanesi bu hedef kitleye ayrı bir özen gösterir” (Seefeldt ve Syré, 2003, s.36).

Küçük yaşlarda okulda ve yakın çevresinde çocuğu saran okuma edimi, onu yetişkinlik döneminde iyi bir okuyucu haline getirir. Böylece gelişimini sağlıklı bir biçimde tamamlamış, bilgiye nasıl ulaşabileceğini bilen, çevresini sorgulayabilen, temel okuma-yazma edimi dışında “okuyup- yazabilen”, yaşamı tanıyan bireyler yetiştirilmiş olunur. Oğuzkan da bu bağlamda okumanın hedeflerini ya da kişiye olan katkılarını şöyle özetlemektedir: “Okumanın temel hedeflerini şöyle özetleyebiliriz: a) Bilgi Kazanmak b) Zevk Almak c) Yaşamı Tanımak” (Oğuzkan, 2001, s.12).

Çocuk kütüphaneleri, çocuğun yaşamının her anında onun için bir ihtiyaç olma özelliğini taşımakta; hatta okul kadar önemli bir yeri olduğu varsayılmaktadır. MEB tarafından 1958 yılında yayınlanan yönetmelikte çocuk kütüphanelerinin amaçları şöyle belirtilmiştir: “16 yaşına kadar olan çocukların fikir ve ruh gelişimini sağlamak, kendi istekleriyle bilgilerini geliştirmek, onları içinde bulundukları ulusal varlığa çeşitli yönlerden daha yararlı hale getirmek amacıyla halk kütüphanelerinde çocuk bölümleri kurulur.” (Gökşen, 1975, s.32).

Ayrıca 17787 no ’lu ve 19.8.1982 tarihli resmi gazetede çocuk kütüphanelerinin görevleri şöyle belirtilmektedir:

- Temel kütüphane hizmetleri yerine getirilir.
- Göze ve kulağa hitap eden araçlarla çeşitli eğitim faaliyetlerinde bulunulur.

Bunlar:

1. Öğretici filmler göstermek,
 2. Projeksiyon gösterileri düzenlemek,
 3. Radyodan televizyondan çocuk ve eğitim saatlerini takip etmek,
 4. Teyp ve plaktan yararlanarak eğitim programları düzenlemek,
- Çocukların yaptıkları resimler ve işler sergilenir.
 - Kitap okuma, şiir, resim ve monolog saatleri düzenlenir.
 - Milli bayramlar ve önemli gün ve haftalarla ilgili faaliyetlerde bulunulur.
 - Okul öncesi çocuklara kütüphanelerden yararlanma imkânı sağlanır.
 - Kütüphane imkânlarına göre çocuk piyesleri hazırlanır; sergilenir (Resmi Gazete).

Çocuğun gelişimini sağlıklı bir biçimde tamamlamasındaki önemli etkenlerin başında gelen çocuk kütüphaneleri, Türkiye’de ilk olarak 1925 yılında Türk Ocakları tarafından Akhisar’da kurulmuştur. 1937 yılında ise Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından İstanbul’da ilk çocuk kütüphanesinin açıldığı görülmektedir. 1953 yılına gelindiğinde, Milli Eğitim Bakanlığı tarafında yayınlanan bir yönetmelikle çocuk kütüphanelerinin kurulup; geliştirilmesi düzenlemiştir. Tüm bu olumlu çabaların sonucunda ise Türkiye’deki ilk, modern ve en büyük çocuk kütüphanesi 23 Nisan 1955’te Ankara Bahçelievler’de açılmıştır. Bağımsız iki katlı bir binada açılan bu kütüphane Milli Kütüphanenin bir şubesi olarak kurulmuş ve Milli Kütüphanenin kurucusu Adnan Ötügen tarafından tasarlanmıştır.

1966’ya gelindiğinde Türkiye’deki çocuk kütüphanelerinin sayısı 179’u bulmuştur. “1974’te ise Türkiye’de 286 Çocuk Kütüphanesi; 704.017 kitap ile 3.849.594 okuyucuya hizmet vermiştir” (Alpay, 1984, s. 97). “1979’da 296, 1986’da da 106 çocuk kütüphanesi vardır” (Kaya, 2003, s.36). Çocuk kütüphanesi sayısının 2000 yılı sonunda, halk kütüphanelerine devredilmeden önce, 72 olduğu bilinmektedir. Türkiye’de, resmi çocuk kütüphaneleri, halk kütüphaneleri hizmet binası bünyesinde hizmet vermiştir. Bunun yanında

sayıları kesin olarak bilinmemekle birlikte, Türkiye genelinde gerek belediyelerin gerekse özel teşebbüslerin çalışmaları sonucu pek çok özel çocuk kütüphanesi çocuklara hizmet vermeye devam etmektedir.

1. Araştırmanın Amacı

Kütüphaneler, bilgiyi üreten, merak eden, sorgulama davranışı gelişmiş kişilerle bilgi arasında bir köprü kuran, bilgi merkezi niteliğindeki araçlardır.

Kütüphaneler, toplumsal bilincin artması, kişilerin kültür ve eğitim düzeylerinin yükseltilmesi için en önemli aktarım kanallarıdır. Sorgulama ve üretme bağlamındaki okuma — yazma davranışının gelişmesinde de kütüphanelerin çok önemli işlevleri vardır. Ayrıca bilimsel çalışmaların temelini oluşturan bilgi toplama davranışı en yaygın olarak kütüphaneler aracılığıyla sağlanmaktadır.

Çocuk kütüphaneleri, var olduğu her toplumun genç nüfusunun eğitim ve kültür düzeylerinin gelişmesinde ve aynı gençlerin eğitime sağladığı katkılar açısından toplumlar için çok önemli kurumlardır. Çocuk kütüphaneleri, her çocuğun dilediği materyale (basılı ya da görsel) ulaşması için başvurduğu ilk ve en önemli merkezlerdir. Aslında, temelde kütüphaneler, özelde çocuk kütüphaneleri var olduğu toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik durumu hakkında da veriler içermektedir. Bir ülkede kaliteli hizmet veren ne kadar çok çocuk kütüphanesi (ya da diğer kütüphane türleri) varsa o ülkedeki eğitim seviyesi ve eğitimin niteliği o derece yüksektir denilebilir. Çünkü toplumu oluşturan bireyler kütüphaneler aracılığıyla ne kadar çok türde ve kalitede kitaba ya da görsel materyale ulaşabiliyorsa, bireyin sorgulama, kültür ve üretim seviyesi o derece artmaktadır.

Bıçım ve içerik yönleriyle kaliteli bir kitabın maliyeti pahalı olduğundan, kitabın yüksek fiyatla satılması da kaçınılmazdır. Bu sebeple her çocuğun kaliteli kitaba ulaşması zor olmaktadır. Çocukların önündeki bu engeli kaldırmanın ve tüm çocuklara kitap ulaştırmanın en kolay ve ekonomik yolu çocuk kütüphanelerini zenginleştirmek ve geliştirmektir. Böylece çocuklar istedikleri her kitabı semtlerindeki ya da okullarındaki kütüphanelerde rahatlıkla bulabilir hale geleceklerdir. Tuncer'in (2000) bu konuyla ilgili saptamasına burada değinmekte fayda vardır: “Ülkemizin ekonomik koşulları dikkate

alındığında, pek çok çocuğun kaliteli kitap satın almasının mümkün olmadığı görülmektedir. Bu durumda en iyi çözüm, halk ve okul kütüphanelerini sayıca arttırmak, hem de bu kütüphanelerde, satışa çıkmış yeni yapıtların bulunabileceği zengin koleksiyonlar oluşturmaktır. Böylece en zor ekonomik koşullarda yaşayan çocuklar bile, en güzel ve en yeni yapıtları okuma şansına sahip olacaklardır” (Tuncer, 2000, s.236).

Zenginleştirilen ve geliştirilen çocuk kütüphaneleri okul, aile ve çevre üçgeni içinde çocuğun, kitap kültürünü ve yaşama bakış açısını kendisinin geliştirmesine yardımcı olacak en ideal mekân özelliğini taşımaktadır. Alpay, çocuk kütüphanelerinin çocuk için önemini şöyle ifade etmektedir: “Aile çocuğu kendi düzenine uygun, okul ise çocuğu kendi öğretim programına bağlı olarak eğitmeye çalışırken, çocuk kütüphanesi onu daha geniş sınırlar içinde ‘aferin’ demeden, eline ‘karne’ vermeden, eğlendirerek, kişiliğini renklendirerek, içine düştüğü çatışmalara çözüm yollarını gösterip hafifleterek yetiştirmeye çalışacaktır. Çünkü kütüphane, bilgi ve para yetmediği için evlere, öğretim programına dâhil olmadığı için de okullara girmeyen görsel, işitsel malzeme ve çalışmalar yanında kitap, dergi, resim, afiş ve grafiklerle karşılaştırabilir” (Alpay, 1984, ss.99-100).

1925 yılında kurulmaya başlanan ve çocuklara eğitim, sosyalleşme ve kitap okuma olanakları sunan çocuk kütüphaneleri geçen 80 yıl içinde yapısal ve niceliksel açıdan pek çok değişikliğe uğramıştır. 2000 yılı sonlarında da Halk Kütüphanelerine devredilmesi ile de Türkiye’de resmi olarak böyle bir kurum ortadan kalkmıştır. Var olduğu her toplum için, o toplumun geleceğini oluşturan çocukların, gençlerin eğitimi, bilişsel ve sosyal gelişimleri için önemli bir yere sahip olan çocuk kütüphanelerinin çeşitli niceliksel özelliklerini, ülke genelinde, ortaya koyan bir çalışma bugüne kadar yapılmamıştır. Bu çalışma ile 2000 yılında halk kütüphanelerine devredilen çocuk kütüphanelerinin, devredilmeden önceki son durumu ortaya konulmuş olacak; ayrıca çocuk edebiyatı, çocuk eğitimi ve kütüphanecilik alanlarında çalışmalar yapan araştırmacılar için de çocuk kütüphanelerinin son durumunu göstermesi bakımından faydalı olacaktır.

Yukarıda kısaca değinilen nedenlerden yola çıkılarak, 1995—2000 yılları arasında Türkiye’deki, çocuk kütüphanelerinin niceliksel özellikleri çeşitli

değişkenler açısından incelenmiş, bu doğrultuda, aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır.

2. Araştırma Soruları

1995—2000 yılları arasında, Türkiye’de;

- Çocuk kütüphanesi sayısı,
- Çocuk kütüphanelerindeki kitap sayısı,
- Çocuk kütüphanelerinden yararlanan çocuk ve yetişkinlerin sayısı,
- Çocuk kütüphanelerine kayıtlı olanların sayısı,
- Çocuk kütüphanelerinden ödünç verilen kitapların sayısı,
- Çocuk kütüphanelerindeki süreli yayınların sayıları,
- Çocuk kütüphanelerini en çok kullanan iller,

yıllara göre nasıl bir dağılım göstermektedir?

1. YÖNTEM

1. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü’nün her yıl düzenli olarak yayımladığı “Kültür İstatistikleri” kitapçıklarında bulunan “Çocuk Kütüphaneleri” bölümü oluşturmaktadır. Bu evrende yer alan 1995-2000 yıllarına ait kültür istatistikleri içinden “Çocuk Kütüphaneleri” bölümleri, yakın zamana ait güncel verileri içerdikleri için, daha sağlıklı genellemeler yapılabilmesi ve yakın zamandaki verilerin görülebilmesi açısından örneklem olarak seçilmişlerdir. Bu yıllara ait verilerin incelenmesiyle çocuk kütüphanelerinin, son beş yıldaki durumu ortaya konulmuş olacaktır.

2. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanmasında, “Doküman İncelemesi” modeli kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek, Doküman İncelemesi modeli ile ilgili şu bilgileri vermektedirler: “Doküman İncelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında

bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. [...] Doküman İncelemesi, tek başına bir araştırma yöntemi olabildiği gibi, diğer nitel yöntemlerin kullanıldığı durumlarda ek bilgi kaynağı olarak da işe yarayabilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2003, s.140).

”T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü’nün 1995, 1996, 1997, 1998, 1999 ve 2000 yıllarına ait “Kültür İstatistikleri” kitapçıklarında bulunan “Çocuk Kütüphaneleri” bölümünde yer alan veriler, araştırma soruları paralelinde incelenip; sınıflandırılmıştır.

3. Verilerin Çözümü

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü’nün 1995, 1996, 1997, 1998, 1999 ve 2000 yıllarına ait “Kültür İstatistikleri” kitapçıklarında bulunan “Çocuk Kütüphaneleri” bölümünde yer alan veriler sınıflandırılmış ve tablolaştırılıp; yorumlanmıştır. Tablolarda yer alan verilerin artış-azalış oranları, 1995 yılı verileriyle kıyaslanarak hesaplanmıştır.

1. BULGULAR

Bu bölümde, araştırma sonucunda elde edilen bulgular, araştırma problemlerine göre sırayla verilmiştir.

Türkiye’deki çocuk kütüphanesi sayısının, 1995—2000 yılları arasında nasıl bir dağılım gösterdiğinin sonuçları Tablo I’de verilmiştir.

Tablo I: Çocuk Kütüphaneleri Sayısının Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Çocuk Kütüphanesi Sayısı	Değişim Oranı %
1995	85	-
1996	83	2.3
1997	75	11.7
1998	74	12.9
1999	72	15.2
2000	72	Sabit

Tablo I incelendiğinde, Türkiye’deki çocuk kütüphanelerinden 1995’den 2000 yılına dek 13 (%15,2) tanesinin kapatıldığı görülmektedir. Çocuk kütüphaneleri, devam eden yıllarda sürekli olarak kapatılmış; son altı yıl içinde bir defada en fazla kapatılma ise 1997 yılında 8 (%11,7) kütüphanenin kapatılması ile gerçekleştirilmiştir.

Türkiye’de, çocuk kütüphanelerindeki kitap sayısının, 1995—2000 yılları arasında, yıllara göre nasıl bir dağılım gösterdiğinin sonuçları Tablo II’de verilmiştir.

Tablo II: Çocuk Kütüphanelerindeki Kitap Sayısının Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Kitap Sayısı	Değişim Oran / %
1995	483.427	-
1996	484.284	0.1
1997	450.380	6.8
1998	442.859	8.3
1999	447.694	7.3
2000	446.322	7.6

Tablo II incelendiğinde, çocuk kütüphanelerinin kapatılmadan önceki son altı yılında, kitap sayılarının sürekli bir düşüş izlediği görülmektedir. 1995 yılından 2000 yılına kadar çocuk kütüphanelerindeki kitap sayısı %7,6 azalmıştır. Bir defada en fazla kitap sayısının azalması 1998 yılında %8,3 ile gerçekleşmiştir.

Türkiye’de, 1995—2000 yılları arasında, çocuk kütüphanelerinden yararlanan çocuk ve yetişkinlerin sayısının, yıllara göre nasıl bir dağılım gösterdiğinin sonuçları Tablo III’de verilmiştir.

Tablo III: Çocuk Kütüphanelerinden Yaralanan Çocuk ve Yetişkinlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Çocuk (1*)				Yetişkin (2**)			
	Erkek	Değişim Oranı / %	Kadın	Değişim Oranı / %	Erkek	Değişim Oranı / %	Kadın	Değişim Oranı / %
1995	525.723	-	492.180	-	9.161	-	6.697	-
1996	439.953	16.3	417.935	15	11.161	21.8	5.962	10.9
1997	465.919	11.3	435.362	11.5	12.966	41.5	7.680	14.6
1998	366.692	30.2	373.383	24.1	7.767	15.2	9.512	42
1999	370.978	29.4	382.104	22.3	5.371	41.3	9.427	40.7
2000	323.062	38.5	361.827	26.4	5.708	37.6	8.393	25.3

Tablo V incelendiğinde, toplamda, çocuk kütüphanelerinden yararlanan okuyucuların sayısında sürekli bir düşüş gözlenmektedir. Çocuk kütüphanelerinden yararlanma istatistiklerinin “Çocuk (1)” sınıflamasında en fazla düşüş erkek okuyucularda 1998 yılında %30,2; kadın okuyucularda ise 2000 yılında %26,4 ile yaşanmıştır. 16 yaş ve üstü okuyucular için tanımlanan “Yetişkin (2)” sınıflamasında ise en fazla düşüş, erkek okuyucularda 1997 yılında %41,5; kadın okuyucularda ise 1999 yılında %40,7 ile gerçekleşmiştir. Türkiye’de, 1995—2000 yılları arasında, çocuk kütüphanelerine kayıtlı olanların sayısının, yıllara göre nasıl bir dağılım gösterdiğinin sonuçları Tablo IV’de verilmiştir.

Tablo IV: Çocuk Kütüphanelerine Kayıtlı Olanların Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Kütüphanelere Kayıtlı Olanlar					
	Erkek	Değişim Oranı / %	Kadın	Değişim Oranı / %	Toplam	Değişim Oranı / %
1995	19.445	-	17.745	-	37.190	-
1996	17.239	11.3	16.918	4.6	34.157	8.1
1997	14.475	25.5	14.436	18.6	28.911	22.2
1998	6.509	66.5	6.855	61.3	13.364	64
1999	4.856	75	5.243	70.4	10.099	74.3
2000	4.334	77.7	5.492	69	9.826	73.5

Tablo IV’de görüldüğü gibi 1995 yılından 2000 yılına kadar çocuk kütüphanelerine kayıtlı olanların sayısı, toplamda 27.364 (%77,7) azalmıştır.

* 16 yaş ve altı

** 16 yaş ve üstü

Kadınların, çocuk kütüphanelerine gösterdikleri ilginin, son dört yılda erkeklerden fazla olduğu da Tablo IV’de görülmektedir.

Türkiye’de, 1995—2000 yılları arasında, çocuk kütüphanelerinden ödünç verilen kitapların sayısının, yıllara göre nasıl bir dağılım gösterdiğinin sonuçları Tablo V’de verilmiştir.

Tablo V: Çocuk Kütüphanelerinden Ödünç Verilen Kitapların Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Ödünç Verilen Kitaplar	Değişim Oranı / %
1995	159.911	-
1996	126.160	21.1
1997	141.186	11.7
1998	114.273	28.5
1999	116.907	26.8
2000	110.246	31

Tablo V incelendiğinde, Türkiye’deki çocuk kütüphanelerinden son altı yıl içinde verilen ödünç kitap sayısının tek bir yön izlemediği anlaşılmaktadır. Her ne kadar 1995 yılından 2000 yılına kadar bir gerileme yaşanmış olsa da, 1997 yılında, 1995 yılına göre %11,7’lik bir artış gözlenmektedir. 1995 ile 2000 yılı arasında ödünç verilen kitap sayısı 1995 yılına göre 49.665 (%31) azalmıştır.

Türkiye’de, 1995—2000 yılları arasında, çocuk kütüphanelerindeki süreli yayınların sayılarının, yıllara göre nasıl bir dağılım gösterdiğinin sonuçları Tablo VI’da verilmiştir.

Tablo VI: Çocuk Kütüphanelerindeki Süreli Yayınların Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Süreli Yayınlar	Değişim Oranı / %
1995	394	-
1996	160	59.3
1997	181	54
1998	243	38.3
1999	225	42.8
2000	173	56

Tablo VI incelendiğinde, çocuk kütüphanelerindeki süreli yayınların sayılarının

1997 yılında, 1995 yılına göre %54 azaldığı görülmektedir. 1998 yılında ise %38,3 ile keskin bir artışın yaşandığı; 1998 yılından sonra ise düşüşün devam ettiği görülmektedir. Çocuk Kütüphanelerinin devredildiği 2000 yılında ise süreli yayınların 1995 yılına göre %56 azaldığı anlaşılmaktadır.

Türkiye’de, 1995—2000 yılları arasında, çocuk kütüphanelerini en çok kullanan illerin, yıllara göre nasıl bir dağılım gösterdiğinin sonuçları Tablo VII’de verilmiştir.

Tablo VII: Çocuk Kütüphanelerinden Yararlananların Sayılarının İlk On İl’e Göre Dağılımı

No	1995	1996	1997	1998	1999	2000
1	Sivas/3 [*] 110.784	Sivas/3 106.031	Sivas/3 129.342	Sivas/3 129.540	Sivas/3 123.059	Sivas/3 105.720
2	İstanbul/17 84.984	İstanbul/16 75.779	İstanbul/13 55.387	Çorum/2 63.594	Çorum/2 66.639	Çorum /2 43.720
3	Eskişehir/5 62.692	Manisa/4 58.763	Bursa/2 52.420	Bursa/2 49.691	Kütahya/2 50.924	Niğde/3 43.612
4	Manisa/4 59.440	Bursa/3 53.518	Giresun/1 50.513	Kütahya/2 48.608	Kastamonu/1 39.191	Bursa/2 43.235
5	Bursa/3 58.588	Hatay/2 50.262	Çorum/1 46.779	Balıkesir/3 43.989	Balıkesir/3 38.807	Balıkesir/3 38.773
6	Hatay/2 54.879	Balıkesir/3 43.812	Balıkesir/3 45.839	Kastamonu/1 38.817	Niğde/3 36.909	Kastamonu/1 38.088
7	Niğde/3 54.473	Niğde/3 38.278	Niğde/3 44.222	Eskişehir/5 35.927	Bursa/2 35.923	Samsun/2 32.024
8	Balıkesir/3 41.827	Eskişehir/5 36.806	Eskişehir/5 42.352	İstanbul/12 28.899	İstanbul/10 35.505	İstanbul/10 29.002
9	Giresun/1 37.888	Amasya/2 32.408	Hatay/2 40.203	İzmir/4 28.665	Gaziantep/1 27.159	Kütahya/2 27.971
10	Erzurum/3 35.393	Erzurum/3 31.537	Kastamonu/1 38.709	Gaziantep/1 24.211	Samsun/2 26.440	Erzincan/ 1 25.905

Tablo VII incelendiğinde, Sivas’ın, inceleme yapılan altı yıl boyunca, çocuk kütüphanelerinden en fazla yararlanan il olduğu görülmektedir. İstanbul, çocuk kütüphanesi açısından en fazla kütüphaneye sahip olmasına rağmen, 1997 yılından sonra gerileme göstermiştir. İlk on’a giren diğer illerin ise sıralamadaki yerlerinin, kütüphanelerin kapatılma durumlarına göre değiştiği anlaşılmaktadır.

^{*} Kitaplık Sayısı

SONUÇ

Çalışmadan elde edilen bulgular, araştırma soruları doğrultusunda sırayla ele alınarak aşağıda yorumlanmıştır. Bulgular, çocuk kütüphanelerinin kapatılmalarından önceki niceliksel durumu hakkında ilgi çekici sonuçlar vermektedir.

Türkiye’deki çocuk kütüphanelerinin 1995’den 2000 yılına dek 13 (%15,2) tanesinin kapatılması ve bu kütüphanelere kitap sağlanamaması ülkemizde resmi anlamda verilen kütüphane hizmetlerinin yetersizliğini ve kütüphanelerin önemsenmediğini ortaya koymaktadır. Çocuk nüfusunun her geçen gün arttığı Türkiye’de, çocuk eğitime ve gelişimine hizmet eden çocuk kütüphanelerinin sayısının ve niteliğinin artırılması yerine başka kurumlara devredilmeleri ve kitap sayılarının arttırılmaması yönetim ve toplum olarak kütüphanelere ve çocuk kütüphanelerine verilen önemin göstergesidir. Tuncer, çocuk kütüphanelerinin niceliksel durumu ile ilgili şu saptamayı yapmaktadır: “Ülkemizdeki duruma bakacak olursak: 1400’ü aşkın halk kütüphanesinin içindeki çocuk bölümleri ve az sayıdaki bağımsız çocuk kütüphaneleri, 70 milyonu aşkın nüfusunun %40’ı ‘çocuk’ kategorisine giren bir ülke için nicelik olarak çok yetersiz kalmaktadır” (Tuncer, 2003, s.39).

Çocuk kütüphanelerinden yararlanan çocuk ve yetişkinlerin dağılımı incelendiğinde son altı yıl içinde yarı yarıya bir düşüş dikkat çekmektedir. 1995 yılında toplamda 1.033.761 kişi çocuk kütüphanelerinde yararlanırlarken; bu sayı 2000 yılı sonunda 698.990’a gerilemiştir. 16 yaş üstü, “Yetişkin” kategorisine giren kullanıcıların sayısının, 16 yaş altı, “Çocuk” kategorisine giren kullanıcılardan altı yıl boyunca hep geride kalması da genç nüfusumuzun çocuk kütüphanelerine yaşları ilerledikçe daha az ilgi gösterdiğinin belirtisidir. Ayrıca yıllar bazında kadın ve erkeklerin çocuk kütüphanelerine gösterdikleri ilgilerin birbirlerinin tersi yön izledikleri görülmektedir. 1995 yılından 2000’e dek erkek kullanıcıların sayısı azalırken; aynı yıl aralıklarında kadın kullanıcıların sayısında artış gözlenmektedir. Bunun yanı sıra erkek ve kadın kullanıcıların sayısındaki genel düşüşün sebebi olarak da pek çok toplumsal değişimin yanında kütüphanelerin çağdaş yaklaşımlarla yönetilmemeleri de gösterilebilir.

Araştırmanın giriş bölümünde belirtilen çocuk kütüphanelerinin görevlerinin, günümüzde ne ölçüde uygulandığı; okuyucuları kütüphanelere çekmek için ne tür faaliyetler düzenlendiği ve kütüphanelerin hizmet kaliteleri tartışma konusudur. Seefeldt ve Syré, Almanya’daki çocuk kütüphanelerinin daha fazla okuyucu çekebilmesi için kütüphanelere şu önerilerde bulunmaktadır: “Çocuk bölümünde uygun mobilya ve ilgi çekici dekorasyonla küçüklerle hitap eden bir ortam yaratılarak çocuklar okumaya, dinlemeye, karıştırmaya ve oynamaya teşvik edilir. [...] Günümüzde birçok halk kütüphanesi ortalama 14 yaş sonrası gençliğin ilgisini çekmekte zorlanmaktadır. Oyun oynayabilen ya da internete bağlanılan bilgisayarların bulundurulması, müzik dinletilerinin organize edilmesi, DVD ve CD’lerin ödünç verilmesi, kısaca, bu yaşlara uygun kaynakların bulundurulması ve etkinliklerin düzenlenmesi gençleri yeniden kütüphaneye çekebilecek önlemler olarak görülmektedir. Kullanıcıların kaynak seçimine ya da kütüphane mekânlarının düzenlenmesine katılımlarını sağlamak da kütüphanelere olan ilginin yeniden uyanmasına katkıda bulunabilir” (Seefeldt ve Syré, 2003, ss.36-37).

“Kütüphanelere Kayıtlı” olanların verileri de Türkiye’nin genç nüfusunun çocuk kütüphanelerine gösterdiği ilginin 1995-2000 yılları arasında büyük oranda düştüğünü göstermektedir. 1995 yılında toplam 37.190 kişi çocuk kütüphanelerine kayıtlı iken, 2000 yılında bu sayı 1995 yılına göre % 73,5 (9.826) azalmıştır. Üye kaybının bu kadar yüksek olmasının sebepleri araştırılmalı; var olan kütüphaneler için iyileştirmeler bu araştırmalar doğrultusunda yapılmalıdır.

1995—2000 yılları arasında, çocuk kütüphanelerinden verilen ödünç kitap sayısında 49.665 (%31) azalma görülmektedir. 1995 yılında ödünç verilen kitap sayısı 159.911 iken; 2000 yılında bu sayı 110.246’ya gerilemiştir. Gerek üye sayısının düşmesi gerekse kütüphanelere kitap alımının yüksek olmamasının, okuyucuların kütüphanelere olan ilgilerinin azalmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Çocuk kütüphanelerindeki süreli yayınlar da diğer veriler gibi sürekli bir düşüş göstermektedir. 1995 yılında çocuk kütüphanelerine 394 farklı süreli yayın girerken bu sayı 2000 yılında %56 gerileyerek 173’e düşmüştür. Kütüphanelerin

sadece kitap okuma yerleri ya da sadece kitap bulunduran yerler olmadığı bilinmektedir. Kütüphanelerde görsel, işitsel tüm materyallerin bulundurulmasının, kütüphane üyelerinin, kütüphaneye olan ilgilerini sürekli yüksek tutacağı düşünülmektedir.

1995 — 2000 yılları arasında çocuk kütüphanelerinden en fazla yararlanan ilk on il'e baktığımızda Sivas'ın altı yıl boyunca, kütüphane sayısının çok fazla olmamasına rağmen, ilk sırada yer aldığı görülmektedir. İstanbul (10*), Eskişehir (5), İzmir (4) gibi hem büyük şehir olup hem de çocuk kütüphanesi sayısı Sivas'tan fazla olan illere rağmen, Sivas'ın ilk sırada yer alması, 105.720, ilgi çekicidir. İstanbul'un tüm iller içinde, tüm yıllarda en fazla çocuk kütüphanesine sahip olmasına rağmen 2000 yılında 29.002 okuyucu ile sekizinci sırada yer alması düşündürücüdür. Sivas'ın diğer illere göre bu sayıyı nasıl yakaladığının derinlemesine araştırılması; artı değerlerin diğer kütüphanelere bildirilmesi ilginin her yerde sağlanabilmesi açısından yararlı olacaktır. Adana, İzmir, Ankara gibi imkânları geniş ve büyük illerin sıralamaya girmemesi ise ilgi çekicidir.

Öneriler

Akademisyenler, öğretmenler, eğitimciler yaşlı-genç demeden insanları kütüphanelere yönlendirmeli; gerekiyorsa yerel yönetimlerin de katkılarıyla kütüphanelere tanıtım gezileri düzenlemelidir.

Kütüphaneler daha ilgi çekici yapılara dönüştürülmeli; soğuk, itici havasından kurtarılmalıdır.

İnsanların, kütüphanelere sadece kitap almak için değil, başka amaçlar içinde, toplantı, konferans, seminer, imza günleri, v.b., gidebilmeleri için çalışmalar yapılmalıdır.

Kütüphanelerdeki kaynaklar sürekli yenilenmeli, her türlü teknolojik yayınlara yer verilmelidir.

Kütüphanelerde, tarama işlemini kolaylaştırmak ve zamandan tasarruf sağlamak

* Çocuk Kütüphanesi sayıları.

için kaynaklar elektronik ortama aktarmalı (üniversite kütüphaneleri gibi) ve internet üzerinden okuyucuların buluşup, bilgi alış-verişi yapabileceği portallar oluşturmalıdır.

Kaynakça

- Alpay, M. (1984). Çocuk yayınları ve kütüphanesi. *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Pedagoji Dergisi*, 2, 73—100.
- Gökşen, E. N. (1975). *Örnekleriyle çocuk edebiyatımız* (3.bs.). İstanbul: Hikmet-Dava-Çağ Yayınları.
- Kaya, İ. (2003). Çocuk kitabı resimlerinde klişe yaklaşımlar. *Çocuk-Çocuk*, 24, 35-36.
- Oğuzkan, A. F. (2001). *Çocuk edebiyatı* (7.bs.). Ankara: Anı Yayınları.
- Resmi Gazete: No: 17787 Tarih: 19.8.1982
- Seefeldt, J. ve Syré, L. (2003). *Geçmişe ve geleceğe açılan kapı: Almanya’da kütüphaneler* (M. Arun, Çev.). Hildesheim: Alman Kütüphane Birlikleri Federal Topluluğu.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (1997). *Kültür istatistikleri 1995*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (1997). *Kültür istatistikleri 1996*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (1998). *Kültür istatistikleri 1997*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (2001). *Kültür istatistikleri 1998*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (2001). *Kültür istatistikleri 1999*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (2002). *Kültür istatistikleri 2000*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.

Tuncer, N. (2000). Çocuk-kitap ilişkisinde kütüphanenin yeri nedir?. M. R. Şirin (Yay.Haz.). *9 Soruda Çocuk Edebiyatı* içinde (ss.235-236). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Tuncer, N. (2003). Çocuk kütüphaneleri ve okuma alışkanlığı. *Çocuk-Çocuk*, 24, 39. Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (3.bs.). Ankara: Seçkin Yayınları.

SUMMARY

Children's libraries which were first established in 1925 to provide children with education, socialization and book reading facilities, has faced many structural and quantitative changes. Children's libraries which are one of the vital factors that help a child to develop mentally well was first established in Akhisar, 1925 by the Türk Ocakları. In the year 1937 the first children's library was established in Istanbul by the Associations for the Protection of Children in 1953. In Ministry of Education passed a regulation arranging the development and establishment of Children's Libraries. As a result of this positive effort Turkey's first modern and biggest children's library was opened in Ankara Bahçelievler. This library was opened in a two floored detached building as a branch of the National Library and this library was arranged by Adnan Ötügen who was the founder of the National Library.

The number of the children's libraries in Turkey was 179 in 1966.286 children's libraries in Turkey had served 3.849.594 readers with 704.017 books in 1974. The number of children's libraries was 72, the number of books was 446.322, the number of members was 9.826 at the end of the year 2000. (The increase in the number of the children's libraries). The turn over of the children's libraries to other organizations instead of improving them shows the importance give to libraries and children's libraries in Turkey by the administration and the society.

When the number of books accepted and lent from these libraries is observed between the years 1995-2000 there isn't a one direction movement. The number of books which are bought is the most in 1995 (15.490), it is the least in 1996 (3.328).

There is a half decrease in the number of children and adults who use children’s libraries in the last six years. 1.033.761 people made use of the children’s libraries in 1995, and this number decreased to 698.990 in 2000. The number of “adult” users is always less than the “children” users for six years. This shows that young population is less interested in children’s libraries when they grow older.

When the users of the children’s libraries are observed a decrease in the number of readers who make use of the reading (237.689) halls. Total number was 682.220 in 1995 but this number decreased to 444.531 in 2000. When the “children” and “adult” categories who make use of the children’s libraries is observed there is a 437.290 difference in the “children” category make use of the library more than the “adult” category. The periodicals show a constant decreased like the other data. While 394 different periodicals were bought in 1995, this number decreased to 173 in 200.

When the first ten cities which make use of the children libraries are searched it is seen that Sivas is the first one although the number of reader and library is not different from the other cities. Sivas’ reaching the greatest number 105.720 among the other big cities like Istanbul (10), Eskişehir (5) and İzmir (4) is interesting. Istanbul’s being the eighth with 29.002 readers, although having the greatest number of children’s libraries is unexpected.

